

הגל עדיין בעיצומו

כך סבור הנשיא בדימוס מאיר שמגר, אבל מרגיע מפני הרפורמות של שר המשפטים: "גם זה יחלוף. צריך להתייחס לנושא בכבוד הראוי וללא היסטריה, ויש לשים לב כי מכל רפורמות החקיקה הללו, בינתיים דבר לא קרה"

עו"ד רון דרור
שותף במשרד אדם עורכי דין

נא

ה ניתן לומר על הנשיא בדימוס מאיר שמגר שלא נאמר? ההדר האופף אותו, אצילותו, מנהיגותו. השופט חשין הפליא לתאר את אישיותו המיוחדת ופרשנותו לחיים – "מיזוג מיוחד במינו בין שני הפנים: אינדיבידואליסט מובהק, הומניסט, איש של היחיד, אוהב אדם". ועם זאת, "שופט קפדן של חוק וסדר, איש של משטר, אדם היודע שמערכות שלטון חייבות לתפקד ביעילות ובקצב, לטובת הכלל ולטובת הפרט. אכן, יחיד ומיוחד". לעצמי דימיתי – כך אלוהים צייר במחול דמותו של שופט. על סיפור חייו של הנשיא שמגר, דרכו השזורה בחיי המדינה שתי וערב עד שקשה

להפריד ביניהם, אין לי אלא להמליץ בחום על הכרך ב"ספר שמגר" העוסק בכך ועל העיון בספר בכללותו. תמונה מקיפה – וכמובן ללא יומרה למיצוי – של תחומי המשפט וחיי המשפט המשתלבים עם מסלול חייו ותווי אופיו של מי שלכבודו נערכו בפגישה אישית יש תמיד נופך נוסף המגלה בדמותו של אדם. עיתים בלתי צפוי. אצל הנשיא בדימוס שמגר היו אלה צניעות אמיתית, מעודנת, שאינה מתהדרת בעצמה וכן נדיבות גדולה, טבעית. הדברים כדרכם התבטאו בפרטים הקטנים. כשנדרש האורח החתום מעלה, למבוכתו, לקיים שיחת טלפון הכרחית תוך כדי הפגישה, הציע המארח, הנשיא, מגדולי השופטים אי פעם ומגדולי הדור בכלל, בטבעיות זורמת, שיצא הוא עצמו מהלשכה, על מנת שיוכל האורח לדבר בנחת...

השיחה עצמה היתה נינוחה מאוד. עם אדם המשקיף על עולם המשפט, עולמו, בביטחון, ברוגע, בידיעה.

על החיים אחרי בית המשפט

גם אחרי שפרשת, נותרת אדם עסוק ביותר. התוכל לתאר ממעוף הציפור את חייך ה"פרטיים"?

אני עובד כעת לא פחות מאשר בזמן כהונתי, אלא שסוג הנושאים השתנה. כשיש לי מזמני מוקדש לבורריות; חלק מהזמן מוקדש לעבודה ציבורית, בעיקר בוועדות לסוגיה; לאחרונה סיימנו ועדה שגיבשה טיוטה של כללי אתיקה לחברי ממשלה, שעדיין לא אושרה בממשלה; אני עוסק כעת בוועדה שעניינה קביעת כללים לניהול מו"מ לשחרור שבויים וחטופים; הייתי ראש המועצה הציבורית של הפיס. קבע-

"העבודה היא ההרגל שלי, אני לא יכול להינתק ממנה"

**ב"חריצות מופלגת". אולי זה בא על חש-
בון דברים אחרים, משפחה למשל? חינוך
הילדים?**

הילדים שלי גדולים...

פעם הם היו קטנים.

טוב, החינוך של הילדים לא נהנה מנוכ-
חותי המתמדת. שעות עבודה ארוכות אינן
תרופה לטיפול בילדים, אבל יש תמיד עזר
שכנגד, בת זוג.

על עולם המשפט והים

ברשותך, נעבור לדבר על משפט, בית
משפט, שופטים. כשמביטים במפעלם
של אגונט, זילברג, חיים כהן, דור הענ-
קים הראשון, האם היה כאן איזשהו תור
זהב שלא צריך לצפות שיחזור, או שאתה
מרגיש שהמשפט מתפתח בהתאם לסטנ-
דרטים שהנחילו המייסדים?

ומכשירים לנכים – אז אתה נענה.
**אפשר לומר שאצלך העבודה היא גם
אהבה וגם תחביב?**

לא, אפשר לומר שהעבודה היא ההר-
גל שלי. אני לא יכול להינתק ממנה. אבל
בוודאי שהייתי יכול, אם הייתי בוחר לתת
ביטוי למאוויי הנסתרים...

**אילו מאוויים נסתרים? נניח שהיו לך
חיים חלופיים, מה היית עושה?**

הייתי עוסק יותר בקריאה, הייתי שומע
יותר מוזיקה. אבל איני חושב שזה נכון
שאדם סוגר את עצמו. גם חברים קרובים
שלי שפרשו ראו זאת כחובתם להמשיך,
למרות שאף אחד לא מחייב אותם לקחת
תפקידים ציבוריים שגוזלים את זמנם. אבל
אתה חייב. אתה נושא באחריות מוסרית
להמשיך ולתרום לציבור.

השופט חשין הגדיר אותך כמי שניחן

תי שם דפוסים של אתיקה, שכר מנהלים
ואופן חלוקת כספים בין הרשויות המקור-
מיות. לראשונה קבענו רשימה שקובעת
מראש מהו הסכום שכל רשות מקומית
תקבל; אני חבר המועצה של האוניברסיטה
הפתוחה, יושב ראש המועצה הציבורית של
מרכז רבין, יו"ר המועצה של עמותת "יעוגל
לטובה" (עמותה העוסקת בפילנתרופיה)
ועוד.

**נפתחה בפניך הזדמנות לעשות דברים
חדשים, אך למרות זאת אתה בוחר להמ-
שיך בקו דומה לדרכך הקודמת?**

ההתנתקות מפעילות ציבורית היא קשה
עבורי. אתה לא יכול לשקוד רק על הדב-
רים שמעניינים אותך אישית. אדם אינו
יכול לעסוק בתחביבים בלבד. כשפונים
אלך, נניח, מגוף ציבורי שהיית פעיל בו
– מילב"ת למשל, שעוסק באספקת כלים

”כשמסתכלים אחורה על התקופה הראשונה, איני בטוח שאז התפעלו מכל פסק דין”

אין משפט ששוקט על שמריו ואין משפט שמחוסן נגד שינויים. המקצוע ניזון באופן מתמיד מן ההישגים שנצברו, והוא יוצר גם אישים חדשים שנוטלים את הלפיד אשר הראשונים נשאו איתם.

כלומר כשאתה מסתכל על בני הדור הנוכחי, שופטים, עורכי דין, אנשי עולם המשפט, אתה סבור שהגחלת יכולה להישמר, שקיימת גם היום בעולם התי-זיתי המודרני אותה עמקות והשכלה שכה חיוניות לגדולה?

כל מקצוע צריך לראותו בדומה לים: פעם הגלים סוערים ופעם התקופה רוגעת יותר. צריך לראות את הדברים בפרספקטיבה רחבה. כשמסתכלים אחורה על התקופה הראשונה, איני בטוח שאז התפעלו מכל פסק דין. אני לא חושב שניתן היה לשי-פוט כל פסק דין, ביום שניתן, כערכו. אבל כשאתה רואה את זה בראייה כוללת, למשל את היצירה שהפכה את זכויות היסוד של האדם לחלק מהמשפט הישראלי, אתה מזהה את הגדולה.

על החוק ועל הצדקה הטבעי

לפני 17 שנה דיברת על החולשה של המשפט הגרמני בזמן עליית הנאצים לשי-לטון. כתוצאה מכך עברו שם משיטת המ-שפט הפוזיטיבי והעמידו מעליו עקרונות-על, עקרונות של צדק טבעי. אתה באופן אישי, כמי שידוע כבעל ראייה היסטורית של המשפט, נאמן לתפיסת המשפט הפוזיטיבי, או מקבל שיש מצבים שבהם חייב השופט להחיל נורמות על-חוקיות?

אינני חושב שלשופט יש שיקול דעת בלתי מוגבל ליצור משפט חדש. הוא אינו מהלך כמחוקק. המחוקק עושה מה שהוא מבין בכפוף לנורמות קונסטיטוציוניות, אבל שופט יש לו מרווח של שיקול דעת בהתאם למסגרת החוקית הכללית. הוא לא יכול לקום יום אחד ולהגיד ”אני את כל זה משליך מן המשפט”, ”אני עושה דברים שנראים לי ברגע הזה”.

ובכל זאת, אין חריגים שבהם תהיה לשופט הצדקה לעשות צדק, הגם בניגוד לחוק?

יכול להיות מצב שהשופט יודרך על ידי רצון אישי ליצור צדק שלא ניתן להשיג בנסיבות הקיימות על פי התקדים, החוק והמשפט שהצטבר. אני סבור שגם בנסי-

הגל עדיין בעיצומו

בות כאלה, השופט חייב לפעול במסגרת הכוללת. הוא לא יכול ליצור דברים יש מאין. אבל הוא בהחלט יכול לומר: ”אני אצור דפוס חדש שמשתלב במשפט הקיים, שאפשרי לפי המשפט הקיים”.

כמי שתואר כליברל וכהומניסט, אבל גם כאיש של חוק, סדר, כללים ומשטר, לכאורה שני הפכים שהתמזגו, כיצד המיזוג הנ”ל משפיע על תפיסתך את האיזון בין חוק וצדק?

כאשר אין אפשרות אחרת, כשהחוק

ברור, כשמטרת החוק ברורה ואין למצוא פיתרון אנושי, צריך ליישם את הכלל של הפרדת רשויות. צריך לפנות למחוקק ולה-גיד לו ”הדבר הזה בלתי נסבל, צריך לתקן את זה”.

נניח שמדובר בעוול אנושי קשה ביותר והמחוקק לא פעל. חוזרים לבית המשפט כעבור שלושה חודשים, אדם נמצא על סף תוצאה בלתי הפיכה, מה אז?

תראה, קשה מאוד לדבר על הדברים האלה באופן מופשט. קל מאוד להיות רחב לב בתיאוריה, אבל שופט איננו כל יכול.

אבל שופט בית משפט עליון יכול להוציא פסק דין שאולי מנוגד לתפיסתו את השי-טה, אך משקף תחושת צדק עמוקה שלו במקרה ספציפי, מיוחד. ניקח את הדוגמה התיאורטית של ה-Blue Eyes Law, חוק שקובע מוות לכל כחולי העין. החוק נחקק תחת ההנחה של The Parliament Can Make Any Law. כשופט, שאמון על השאיפה לפרש את החוק בצורה צודקת, מה אתה עושה? לא. לא הייתי מאשר.

הנשיא שמגר עם המראיין עו"ד רון דרור

למרות שהחוק ברור?

למרות שהחוק ברור. אתה מדבר על הוצאה להורג של בני אדם. שופט לא יכול ליצור הפשטה של חובתו כשופט ולהתעלם מכך שרוצחים בני אדם. זו באמת הבעיה של המשפט הגרמני שהזכרת אותו. זה לא משפט שאני מוכן לקבל, תהיה המצווה של המחוקק אשר תהיה. מצד שני, אתה גם עושה עוול למחוקק אם אתה אומר שהוא יכול לחוקק חוק שקובע הוצאה להורג של כחולי העין. זה מרגש מבחינת התיאוריה, אך לא במציאות. זה לא קרה אף פעם במדינה דמוקרטית שמכבדת חוק או מכבדת זכויות אדם.

אתן לך ברשותך דוגמה לפסיקה מלפני כשמונה חודשים, שמטרידה אותי, בעניין העותרת רוזה למפרט. מדובר באישה קשישה המתקרבת לשנתה ה-90, ניצולת שואה, אלמנה, מצבה הבריאותי רופף, חצי עיוורת. יש לה מטפלת פיליפינית שנפשותיה נקשרו. היתה חוות דעת רפואית שאינה במחלוקת, שאם המטפלת תעזוב, מצבה של גב' למפרט יתדרדר. והנה, בשל הוראת חוק הקובעת מועדים שבהם תתאפשר הארכת אשרת השהייה ביש-ראל, הגב' למפרט והמטפלת איחרו בחודש לערך, והוויזה לא הוארכה. בית המושפט המחוזי, בשבתו בעניינים מנהליים, נהג בפרשנות יצירתית של החוק והורה להאריך את האשרה. בבית המשפט העליון קבעו שניים מן השופטים - כנגד דעת מיעוט של שופטת שמצאה פיתרון שונה משל בית המשפט המחוזי, אך שהוביל לתוצאה דומה - שליבם אמנם נכמר, שאולי המחוקק ימצא פיתרון, אבל חוק הוא חוק ועל המטפלת לעזוב את ישראל. אז אולי לא מוציאים את הקשישה להורג, אך מדובר במקרה בעל השלכות הומניות קיצוניות. בוודאי ביחס לגב' למפרט. קפקא אמר: "איני פוחד מן המוות, אני ירא מן הייסורים". מבחינתה זה להעביר את ימיה האחרונים בייסורים. האם במק-

רה כזה השופט אנוס לחוק?

איני רוצה להיראות כמי שמתחמק מתשובה, אבל אדוני יצר סיטואציה שבה העובדות הן כולן בכיוון אחד. אני לא יודע את כל הפרטים. אני יודע מתוך הכרת הפסיקה באופן כללי שבתי המשפט דנים באופן מאוד רציונלי ותוך הומניות במקרים כאלה.

הגל עדיין בעיצומו

אחזור לעיקרון דרך הדוגמה של הנשיא קנדי שמינה את אחיו לשר המשפטים. לפי האגדה העממית, כששאלו אותו איך הוא מעז, הוא ענה: 'מה זה שווה להיות נשיא אם אתה לא יכול למנות את אחיך להיות שר משפטים?' אם נשווה על דרך ההלצה, אני אומר שאתה שופט בית משפט עליון, ניתן בידך כוח רב מאוד להטיב עם בני האדם. למשל, כפי שעשה השופט מצא שהשתמש בסעיף 15(ג) לחוק יסוד: השפיטה כדי להורות על בניית גשרון יביל לילדים בדואים שיחצו את נחל חברון השוצף בדרכם לבית ספר. וזאת כשהחוק - תוכנית המיתאר - לא איפשר זאת. אם המכשיר קיים בחוק אז אין בעיה. נניח שלא קיים סעיף כזה, האם שופט יכול לומר אני יוצר צדק אחר? ומה התשובה?

התשובה היא ששופט חייב לפעול במסגרת האפשרי במסגרת הגבולות שהוא מוסמך לפעול בהם. מה שמעבר לכך, צריך לפנות למחוקק.

אשאל זאת אחרת. מה תפקידו של סעיף 15(ג), למה הוא נועד?

הוא נועד למטרה שכתובה בו. אני לא רוצה להיכנס ל-15(ג) כי נעשה בו שימוש מסוים, ואני לא רוצה להתייחס לפסק הדין הקונקרטי שלא ישבתי בו.

ובכל זאת, במצב לכאורה שהחוק לא

מאפשר וצריך למצוא פיתרון?

זה קורה. השופט זוסמן תמיד הזכיר כיצד מנע הפעלת מאסר לריצוי בפועל של אדם זקן אשר עבר עבירה של החזקת סמים. הוא התגאה בכך שמצא פיתרון לדחות את הפעלת התנאי, למרות שהאדם הפר את החוק הפרה חוזרת, וצריך היה להפעיל את המאסר.

אתה אומר שזוסמן, אבי סדרי הדין, חרג מהדין ומסדרי הדין?

לא, הוא מצא את הפיתרון, במסגרת החוק, להקל על האדם. זה היה חוקי.

הזכרת בנאום שנשאת בכנס 60 שנה למערכת בתי המשפט תקופה באזור מסוים בצרפת, שבה השופטים פסקו אך ורק לפי מה שנראה להם כצודק.

זה נקרא פנומן מניו (magnaud), על שם מניו, שהיה נשיא בית המשפט באזור הזה. ביטלו שם את פסקי הדין כי אמרו שהם בלתי חוקיים. אני חושב שזו שיטה שרירית תית שאין כדוגמתה. המחוקק לא התכוון

חזים בקרנות המזבח למרות שהמערכת חושבת שראוי להדיחם. ניכרת גם תופעה של מרדנות, של התבטאויות פומביות של שופטים נגד הנשיא או ערכאת הערעור בצורה שלא היתה בעבר. האם באמת אני חנו עדים לזליגה נורמטיבית לכיוון הלא ראוי?

אינני מחייב איש לאמץ שיטות או דרכים שאני נקטתי. כשהייתי בתפקיד, הייתי אחראי לדברים שעשיתי. אני סבור שכל תקופה ובעיותיה וכל תקופה ופתרונותיה, וכל אחד ינהג כפי שהוא מבין לנכון.

כאשר ניסחתי את כללי האתיקה לשופטים, קיימתי כנס בכפר המכביה כדי לשמוע הערות. אחת ההאשמות נגדי היתה שכללי האתיקה נועדו לגזול את עצמאות השופט. איני סבור שהיה יסוד לטענה זו; אבל מי שהשמיע אותה כנראה האמין בה.

ונעבור לעורכי הדין. מה תפקידם בעינייך? איך הציפייה מהם להיות Officer of The Court משתלבת עם חובת הנאמנות ללקוח?

שיטת המשפט שלנו בנויה על כך שעורך הדין מייצגים צד, ולכן אין לבוא בטענות לעורך הדין שהוא נאמן ללקוחו. הוא חייב להיות נאמן ללקוחו.

אפילו לפני היותו Officer of The Court?

הוא לא צריך להטעות את בית המשפט. אם הוא לא יציג טענה שהיא לרעת לקוחו, אסור לנו לבוא בטענות. כל השיטה היתה מתמוטטת אם היו אומרים לעורך הדין שהוא לא חייב לייצג את האינטרס של הלקוח שלו.

נכון לומר שיש הבדלים בהתנהגות בין עורך דין לחברו לעומת ימים עברו?

יש היום תופעות של תקיפת הצד השני והעלבנות. מה שאיפיון את תקופתי ולפניה היו הנימוסים של האחד כלפי השני. תמיד עורכי הדין היו מתווכחים ואחר כך יוצאים יחד לשתות קפה.

זהה השתנה בעינייך?

"בית המשפט לא חייב לחפש לעצמו סימפטיה, הוא צריך לנהוג על פי הדין"

מדוע?

אני סבור שיש דברים הגורמים יותר נזק למערכת המשפט מאשר תועלת.

לא ברמה הפרסונלית, ברמה המערכתית.

אני עשיתי ניסיון, מיד בתחילת הדבר, להביא להבנה ולפשרה בין הצדדים. זה החזיק מעמד זמן קצר, אחר כך תקוותי נכזבה.

ומעבר לאותו ניסיון החלטת לא לעסוק בנושא?

לא. צריך להתייחס לנושא בכבוד הראוי וללא היסטריה, ויש לשים לב כי מכל רפורמות החקיקה הללו – בינתיים דבר לא קרה.

על שופטים ועורכי דין

בתקופתו של אדוני כנשיא פרשו כ-20 שופטים בעקבות שיחה איתך, ולא מדובר בפרשייה טבעית. לעומת זאת, בשנים האחרונות אנחנו חוזים בשופטים שנא-

לכך ששופט ינהג לפי הגחמה שלו ויפסוק לטובת אדם, כנגד כל החוקים והכללים, רק מתוך זה שהוא רוצה להיחשב לטוב לב. בית המשפט לא חייב לחפש לעצמו סימפטיה, הוא צריך לנהוג על פי הדין.

על רפורמות השר פרידמן

ברשותך, נתייחס ל"רפורמות של השר פרידמן..."

איני רוצה להתייחס.

לא נדבר על תוכן הרפורמות, אלא על התחושה שיש כאן מהלך כולל שנועד לשנות סדרי עולם משפטיים, שלא לומר לפחות בשיטת המשפט הנוכחית. הנשיא ברק אמר בריאיון ל"הארץ": "אם הרפורמות ימומשו, זה סיוט. זה תחילתו של הסוף". לעומת זאת, קולו של אדוני פחות נשמע, וזה באנדרסטיימנט.

הוא לא נשמע במכוון.

במכוון?

כן.

כו לרדת לבתי המשפט המינהליים?

למה לא? אני בעצמי העברתי דברים כמו תכנון ובנייה, ומכרזים. הדברים המרכזיים, המהותיים (זכויות האדם), יישארו בבית המשפט העליון.

הרכב הוועדה לבחירת שופטים וסדרי הבחירה עולים מדי פעם כיעד לביקורת ושינוי. האם יש מקום ליוזמות ולרפורמות בנושא זה?

לא. אני חושב שהרכב הוועדה הוא סביר, יש שם ייצוג של כל הגורמים המהותיים, המרכזיים, בעלי עניין במינוי שופטים. הרוב בוועדה הם המשפטנים – השופטים וחברי הלשכה. לא תהיה שום תרומה מיוחדת אם יוסיפו עוד אדם. ההצעה ששופטים מחוֹרֵי זיים בדימוס יבחרו שופטים לעליון איננה מעשית. אם אדם לא מונה לבית המשפט העליון, למה הוא צריך למנות אנשים אחרים לבית המשפט העליון?

ניתן לזהות ברעיונות האלה מגמה להחלשת מעמדו של בית המשפט העליון ושל הנשיאה. גם לגבי הוועדה, אבל גם במינוי של נשיאים וסגני נשיאים.

נשיא בית המשפט העליון הוא האדם שצריך לעבוד עם האנשים האלה, ולכן הוא צריך לקבוע מי הם יהיו. סביר מאוד שוועדה מציעה שני אנשים או יותר, אני בעד זה. עשינו את זה גם לגבי מינוי היועץ המשפטי לממשלה בוועדה שעמדתי בראשה. מציעים לממשלה שניים-שלושה מועמדים, והממשלה בוחרת מתוכם, אבל אלה אנשים שעברו כבר את הסינון. אותו דבר כאן, הנשיא ימנה אנשים שעברו כבר את הסלקציה של ועדת העזר, אבל ההחלטה הסופית צריכה להיות שלו.

למרות שזה לא כתוב בחוק, אתה רואה את תפקיד נשיא בית המשפט העליון כעומד בראש מערכת בתי המשפט?

זה לא כתוב בחוק, אבל זה כך הלכה למעשה.

כלומר מרותו צריכה לחול גם על נשיאי השלום והמחוזי.**שיהיו שופטים מומחים, או שלא צריכים להיות שופטים סקטוריאליים?**

בנושא זה אני הולך לפי התיאוריה של השופט בורה לסקין, יהודי שהיה נשיא בית המשפט העליון של קנדה. הוא אמר שאם שופט נתקל בתחום משפטי שהוא לא עסק בו עד כה – שילמד אותו לקראת המשפט. בבית המשפט העליון צריכים להיות שופטים בעלי מבט רחב, שמסוגלים ללמוד כל תחום משפטי שאיננו מוכר להם. אני חושב שזאת גישה נכונה.

הגל עדיין בעיצומו

אני יודע שבבית המשפט העליון היו שופטים שאהבו תחום מסוים. זה לא מזיק, אבל הם היו מסוגלים לטפל בדבר שאיננו מן התחום האהוב עליהם. זה בית המשפט העליון – פרספקטיבה משפטית רחבה. אני הייתי בקיא מאוד בדיני העונשין ובדיני ראיות, אבל זה לא הגביל אותי. למדתי דברים אחרים.

האם הפיתרון לבעיית העומס הוא הרחבת בית המשפט העליון או יצירת ערכאות ערעור נוספת בין המחוזי לעליון?

אני חושש מערכאות ביניים. אני הצעתי זאת בזמנו, אבל בתנאי שיאחדו את השלום והמחוזי לערכאה ראשונה, ולכך היתה התנגדות. אני חושש מארבע ערכאות שהאזרח יכתת ביניהן את רגליו, או שבית המשפט העליון ייסגר בפני הציבור. ריבוי השופטים גרידא אינו פיתרון ויש חשש מפני ריבוי דעות והלכות, ומקושי להגיע להחלטה מחייבת, מקובלת ומנחה.

אז מהו הפיתרון בעיניך?

אצילת סמכויות רבה יותר שאנחנו התחלנו בה; מה שקראנו "הרפורמה הזוחלת" שאומצה בהמשך בוועדת אור; ערכאה ראשונה בעלת סמכויות רחבות יותר.

גם נושאים בג"צים "מסורתיים" ימשיכו

במידת מה. היום פונים לפעמים לצד השני בסגנון בוטה. זה דבר שלא צריך להיות, אתה לא צריך לעלוב בצד שכנגד. הוא, בדיוק כמותך, מייצג את האינטרס של הלקוח שלו. צריך להתייחס אליו מתוך סובלנות וסבלנות.

בהקשר של הצפת המקצוע, כליברל, האם הינך סבור שעל המדינה להגביל את מספר עורכי הדין בצורה מלאכותית? אני חנו מתקרבים לעורך דין לכל 100 איש, שיא עולמי.

אינני חושב שהמדינה צריכה להתערב. אדם ילמד את התחום שהוא בוחר, והסיכון המקצועי הוא שלו. חלק מהאנשים לומדים משפטים לא כדי לעסוק במקצוע, אלא כדי לקבל השכלה משפטית. אני מאלה שאוהבים את המקצוע הזה ומאמינים בו. אני נגד רגולציה ממלכתית בתחום זה.

למרות התופעות?

למרות התופעות.

על בית המשפט העליון

אומרים על שופטי בית המשפט העליון שהם בעלי תודעה היסטורית שמכתיבה לעיתים חלק מההלכות שלהם. אתה הרגשת את זה?

באותו רגע שנפסקו הדברים לא חשתי בכך. אבל ייתכן מאד שהיו פסקי דין משמעותיים לטווח הארוך. גירוש ה-400 ללבנון, או פסק דין בנק המזרחי שקובע היום את מידת שיקול הדעת של בית המשפט בנושא של התערבות חוקתית.

את ההשפעה חשתם בזמן אמת, בזמן הישיבה?

בזמן הישיבה, אינני בטוח אם זה התערב. ר. זו בעיקר הסתכלות של אנשים מהצד, אנשי מקצוע או הציבור הרחב. זה גם דבר שדורש פרספקטיבה מסוימת, לראות את מקומה של ההחלטה בתוך מהלך שינוי התקופות.

איך אתה רואה את בית המשפט העליון מבחינת התמחות שופטיו? האם נכון

"ג'אז הוא המוזיקה של התקופה המודרנית"

"כשפרשתי מתפקידי כנשיא בית המשפט העליון, ביקש ממני ראש העיר דאז של אילת להיות יו"ר פסטיבל הג'אז באילת", סיפר הנשיא בדימוס שמגר. "הפסטיבל כבר היה קיים כש-נהייתי מודע לו, ואז הפכתי לפעיל בא-גודת הידידים. אני עוסק בכך כבר 13 שנים, ולכן החלטתי עתה לפרוש".

שמגר הוסיף: "אני מאמין שג'אז הוא המוזיקה של התקופה המודרנית. הפסטיבל מתקיים מדי שנה, ואנחנו מנסים לשפר אותו באופן מתמיד על ידי הבאת אמנים בעלי רמה מחו"ל. אבל האהבה שלי למוזיקה היא כללית: אני מנוי לקונצרטים של הפילהרמונית,

ואני נוסע לשמוע את הקאמרית הישראלית. הצליל יוצר אצלי איזו הנאה פנימית. אני מתאר לעצמי שזאת השרתות הבינלאומית של אנשים אוהבי מוזיקה, שחשים נועם או אף הרמוניה עקב האזנה לצלילים לסוגיהם".

אני יודע שזו בחירה קשה ושרירו-תית, אבל תוכל למנות שלושה מלחי-נים שאתה אוהב במיוחד?

"לא. המלחינים שאני אוהב נבחרים על פי היצירות שלהם. אם אני אוהב את רחמיניוב, זה בשל קונצרט מסוים שאני מחבב. אבל כמו רוב חובבי המוזיקה, אני שומע מלבד עד שופן וחוזר חלילה".

בוודאי, בלי ספק.

למרות שזה לא כתוב בחוק.

זה קיים מהיום הראשון. השופט זמורה היה נשיא של כל בתי המשפט, לא רק של בית המשפט העליון, וככה גם הבאים אחריו. אגרנט, כהן, לנדוי, וגם אני. היה ברור שמי שעומד בראש בית המשפט העליון הוא ראש הפירמידה. אין גוף שיכול לבצע משימה מינהלית כלשהי בלי שיש היררכיה של תפקידים ופיקוח עליון.

אולי שר המשפטים סבור שהוא עומד בראש המערכת.

גם זה לא כתוב בשום מקום.

וזו גם אינה דעתך.

לא, אני גם סבור שנשיא בית המשפט העליון צריך להיות יו"ר הוועדה לבחירת שופטים. כך היתה דעתי מאז ומתמיד. זה השינוי שהצעתי עוד כשהייתי נשיא. לא קיבלו את זה.

טוב, קשה לשכנע פוליטיקאים להתערב

טל מסמכות שניתנה להם.

נכון.

אתה סבור שעברנו את הגל שאיים לשטוף את מערכת המשפט? או שאנחנו עדיין בעיצומו?

אני חושב שאנחנו בעיצומו, אבל גם זה יחלוף.

על אושר והישגים

מהם הדברים שגורמים לך לאושר, לה-תעלות נפש, מעבר לדברים שבשגרת יום העבודה?

זאת שאלה קשה מאוד, במציאות שלנו אתה חש יותר אי אושר כשאתה רואה הידרדרות בתחום זה או אחר. אבל זה לא מה ששאלת, וזה לא מה שאתה רוצה לשמוע.

אני רוצה לשמוע מה גורם לך אושר. הישגים. למשל, אני מקדם את העלאת הפלשמורה ארצה, נושא שהוא קונטר-

וורסלי. כאשר מביאים ארצה את היהודים האתיופים, ואת היהודים מכל העולם, זה גורם לי אושר כי אני ציוני.

נראה שהשירות הציבורי הוא הדומיננטי ביותר בנפשך.

כן.

לו היתה לך אפשרות לקריירה חלופית, לא כמשפטן, היכן היית מוצא סיפוק?

התכוונתי ללמוד משפטים בשלב די מוקדם, ואני חושב שזה נותן לי את הסיפוק המקסימלי. השיפוט הוא לדעתי הפסגה.

השיפוט, לא עריכת דין, למשל, שיכולה לכוון לפיתרון הראוי?

אינני שולל עריכת דין, אך ההכרעה בסופו של יום היא בידי השופט.

ואי אפשר בלי שאלה קלישאתיות: האם היו דברים שהיית עושה אחרת, שאתה מתחרט עליהם?

אני חושב שצריך היה להשקיע מאמצים נוספים בתחום יכולתו של בית המשפט לעמוד בזרם הפניות שמופנות אליו. זה נושא שדורש תמיד מחשבה ומאמץ. אני לא יכול להגיד שלא טיפלתי בכך, אבל ייתכן מאוד שהיה צריך להשקיע יותר ויותר מאמץ. יש מדיניות שמצאו פיתרון.

תסלח לי שאני אומר לך, אבל אתה כמו ספינקס. אינך מגלה את רחשי ליבך, אבל אנחנו יודעים שהוא הומה. אנחנו יודעים את זה מהפסיקה. אתה חסיד המשפט הבריטי ש"אוסר" על שופט לחשוף את מה שמתחולל בתוכו, אבל זה לא אומר שסערות לא מתחוללות שם. יש בכך איזה צער על משהו שיכולת להחליט אחרת, לעזור אחרת, או שאתה שלם לגמרי?

אני שלם עם הפסיקה שלי. אני לא יכול לשים היום אצבע על איזשהו דבר שהייתי משנה או כותב אחרת, כולל כשהייתי בדעת מיעוט. אגב, אני שמח כי דעת היחיד שלי בפרשת יעקובי וקנובלר אומצה עתה על ידי המחוקק בתיקון לחוק יחסי ממוון בין בני זוג.